

2017-202

Archeologienota Geel Hezeschrans

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

18-12-2017

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van 2 geplande aanvragen voor een omgevingsvergunning voor sloopwerken te Geel Hezeschrans-Hees 1-3-5-7 (provincie Antwerpen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingreep 1000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan deze vergunningsaanvragen. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Deze archeologienota is geldig voor beide aanvragen: de sloopaanvraag voor Hees 1, en de sloopaanvraag voor Hees 3-5-7. In deze archeologienota wordt uitgegaan van 1 groot projectgebied voor beide aanvragen samen.

Het plangebied, ca. 1,47ha groot, bevindt zich ter hoogte van Hees 1-3-5-7, net ten noorden van de Hezeschrans. Hees 1 betreft een woning met omliggende verhardingen, een aantal loodsen/stallen/schuren en een serre. Een interne 'wegenis' zorgt voor een uitweg naar het noorden, naar de Herentalseweg. Te Hees 3 bevindt zich een woning met erachter een zwembad, te Hees 5 een woning met meerdere losse constructies achteraan. Te Hees 7 tenslotte bevindt zich een woning en een aantal losse stallingen. De rest van de percelen zijn ingenomen door groenzones, ook zijn er meerdere bomen aanwezig.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij de relevante en beschikbare bronnen teruggevonden werden en geraadpleegd. Het plangebied is gelegen in het gehuchtje Hees, dat sinds de Ferrariskaart uit 1777 eigenlijk niet veel wijziging heeft ondervonden. De oudste vermelding van Hees gaat terug 1213. Ten zuiden ligt de Hezerschrans, een omgrachte site die in de 16de-17de eeuw gebruikt werd als onderkomen voor de buurtbewoners bij onlusten. Tussen de Hezerschrans en het plangebied werd in het verleden klei ontgonnen en werden bakstenen gemaakt. De ligging van de straat Hees, net ten noorden van deze kleirijke gronden op iets hogere en minder natte gronden, op de zuidflank van een zandrug, was aantrekkelijk voor bewoning, vandaar dat het gehucht zich op deze plek ontwikkelde. Archeologisch is de omgeving zo goed als ongekend. In de ruime omgeving zijn wel sites gekend, met bewoningssporen uit de metaaltijden en de middeleeuwen. Deze gegevens tonen aan dat het projectgebied een bepaalde archeologische verwachting heeft. Voor sporen uit de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijden is er, gezien de oorsprong van het gehucht Hees, een eerder hoge verwachting. Er is een verhoogde kans op de aanwezigheid van baksteen-/pottenbakkersovens, of andere sporen/structuren gerelateerd aan kleiwinning en baksteenproductie. Daarnaast zijn sporen uit brons- en of ijzertijd niet uit te sluiten. Sites uit de Romeinse periode zijn in de omgeving niet gekend, maar zijn eveneens niet uit te sluiten. Naar steentijden toe geldt er geen verhoogde verwachting voor het plangebied, het plangebied bestaat hoofdzakelijk uit matig natte lemig zandgronden met plaggen. Door het steken van plaggen is doorgaans de originele bodemopbouw volledig verspit en zijn mogelijke steentijdsites niet langer meer in situ maar ex situ aanwezig.

Alle gebouwen op de percelen worden gesloopt en verhardingen worden opgebroken. Beplanting wordt enkel gerooid in functie van de toegankelijkheid voor de sloopwerkzaamheden. Na de sloopwerken worden de gronden genivelleerd: dit houdt in dat de grond 'gelijkgetrokken' wordt na de werken; dit kan op sommige plekken over een ingreep van enkele tientallen cm gaan, zeker als dat met zwaar materiaal gebeurt. Zones waar ondergronds wordt uitgebroken, worden nadien

aangevuld met aangevoerd zand. Op langere termijn zullen de percelen, en ook enkele percelen in de omgeving, worden ontwikkeld als bedrijventerrein, als uitbreiding van een bestaande industriezone. In totaal worden constructies en verhardingen over een oppervlakte van 2760m² (18,78% van het totale plangebied) gesloopt en uitgebroken, waarbij een ondergrondse impact zal gebeuren. Eventuele bomen die geroid zullen worden zijn niet inbegrepen in deze oppervlakte. De nivelleringswerken zullen over het volledige plangebied plaatsvinden.

Het totale projectgebied heeft een bepaalde archeologische verwachting: de plaatsnaam van het gehucht Hees gaat terug tot begin 13de eeuw, en sinds eind 18de eeuw is de gebouwenconfiguratie op het terrein niet veel gewijzigd; geen enkele van de bestaande gebouwen gaat echter terug tot de 18de eeuw. Op basis van het bureauonderzoek alleen niet kan bepaald worden of er al dan niet een archeologische site aanwezig is. De geplande werken zijn misschien niet zo diepgaand, maar het slopen en vooral het nadien nivelleren zullen wel zo goed als de volledige oppervlakte van het plangebied bestrijken. De kans dat hierbij archeologisch erfgoed wordt vernield is reëel. Gezien de lange bewoningsgeschiedenis op dit gehucht, zijn onder meer restanten van hout-, vakwerk- of steenbouw te verwachten, waarvan het niet onwaarschijnlijk is dat restanten zich ondiep onder het huidige maaiveld bevinden. Verder vooronderzoek zal ongetwijfeld een relevante kenniswinst opleveren, niet alleen voor wat betreft de ontwikkeling van het middeleeuwse gehucht, maar ook voor oudere periodes. De informatie die een verder onderzoek op deze locatie kan zal opleveren, kan ook meegenomen worden bij de ontwikkeling van de omliggende percelen. De kosten-baten analyse zal bijgevolg positief uitvallen. Er wordt dus een verder vooronderzoek geadviseerd.

Gezien de aard van de site en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. Ook naar kosten-batenanalyses is deze onderzoeksmethode te prefereren. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld. Dit sleuvenonderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, na de bovengrondse sloop van de bestaande gebouwen en vóór de opbraak van de verhardingen.

Er wordt opgemerkt dat deze archeologienota geldt voor 2 bouwaanvragen: de sloopaanvraag voor Hees 1, en de sloopaanvraag voor Hees 3-5-7. Er wordt op dit moment van uit gegaan dat de sloop die hoort bij beide vergunningen op hetzelfde ogenblik zal plaatsvinden, waardoor ook het proefsleuvenonderzoek op beide locaties vervolgens op hetzelfde ogenblik kan plaatsvinden. Indien dit zo is, dan kan er volgend op het proefsleuvenonderzoek één nota voor beide locaties gemaakt worden. Indien om vooraf niet in te schatten redenen (bvb. één van de vergunningen wordt niet verleend, of wel verleend maar met vertraging) de sloop alsnog gefaseerd dient te gebeuren en niet op beide locaties op hetzelfde moment, dan bestaat de kans dat ook het sleuvenonderzoek gefaseerd moet verlopen. Indien dit zo is, dan kan eventueel overwogen worden om per deellocatie een aparte nota op te maken na het uitvoeren van het proefsleuvenonderzoek op die locatie. Dit is echter geen absolute vereiste; indien er bijvoorbeeld maar een beperkte periode van stilstand is tussen het slopen op de ene locatie en het slopen op de andere locatie, dan is het aangewezen om het proefsleuvenonderzoek pas uit te voeren eens de sloop op beide locaties is afgerond. Zowel naar veldwerk als rapportage toe zal het namelijk kostenbesparend zijn om de 2 deellocaties als 1 groot plangebied te onderzoeken en rapporteren.

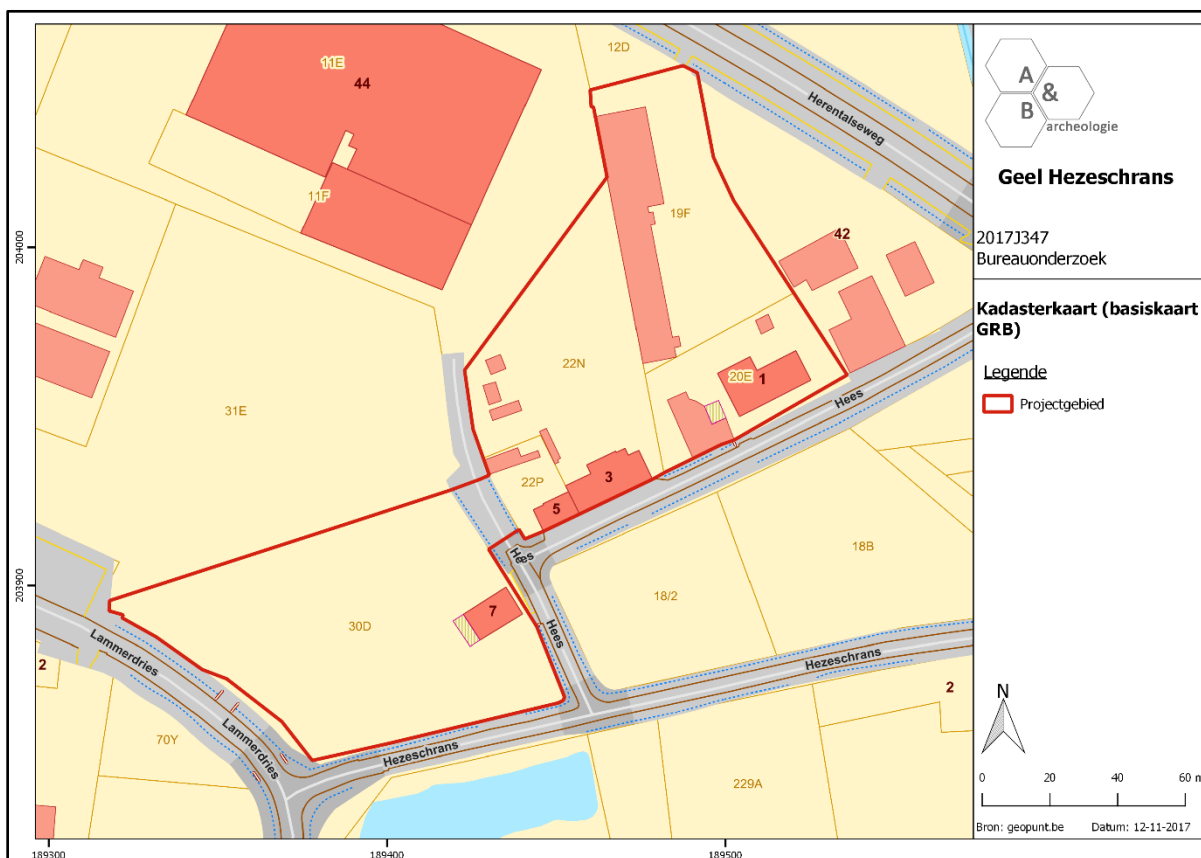
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Geel Hezeschrans, Hees 1-3-5-7

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 189317,83 en Y: 203848,26; X: 189535,99 en Y: 204053,77

Kadastergegevens: Geel, afdeling 3, sectie B, percelen 19f, 20e, 22n, 22p, 29e en 30d

Het gehele terrein van beide bouwaanvragen (Hees 1 en Hees 3-5-7) komt in aanmerking voor verder vooronderzoek en behelst een oppervlakte van ca. 1,47ha.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het totale projectgebied ((bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er sporen aanwezig die in verband kunnen gebracht worden met het ontstaan en de ontwikkeling van het gehucht Hees?
- Zijn er aanwijzingen voor sporen/structuren gerelateerd aan kleiwinning en baksteenproductie?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om deze site te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 1 en 2. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Om eventueel aanwezige archeologische sporen zo weinig mogelijk te beschadigen, is het van belang dat de sloop van de constructies op het terrein beperkt blijft tot het maaiveldniveau. Bij het rooien van de bomen dienen de stronken te blijven staan, omdat het uitgraven of uitfrezen daarvan schade kan berokkenen aan eventueel aanwezige archeologische sporen. Het uitbreken van de verhardingen kan pas plaatsvinden nadat uit het proefsleuvenonderzoek is gebleken dat er geen archeologische site aanwezig is. De sloop van de bovengrondse constructies kan gebeuren zonder archeologische registratie; hoewel een 19de-eeuwse schuur en hoeve zijn opgenomen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed, is een registratie hiervan niet relevant voor een beter begrip van de site. Deze gebouwen zijn voldoende gekend, zowel via cartografie als door bouwhistorische beschrijvingen, en kunnen geen informatie aandragen over het middeleeuwse ontstaan en de evolutie van het gehucht.

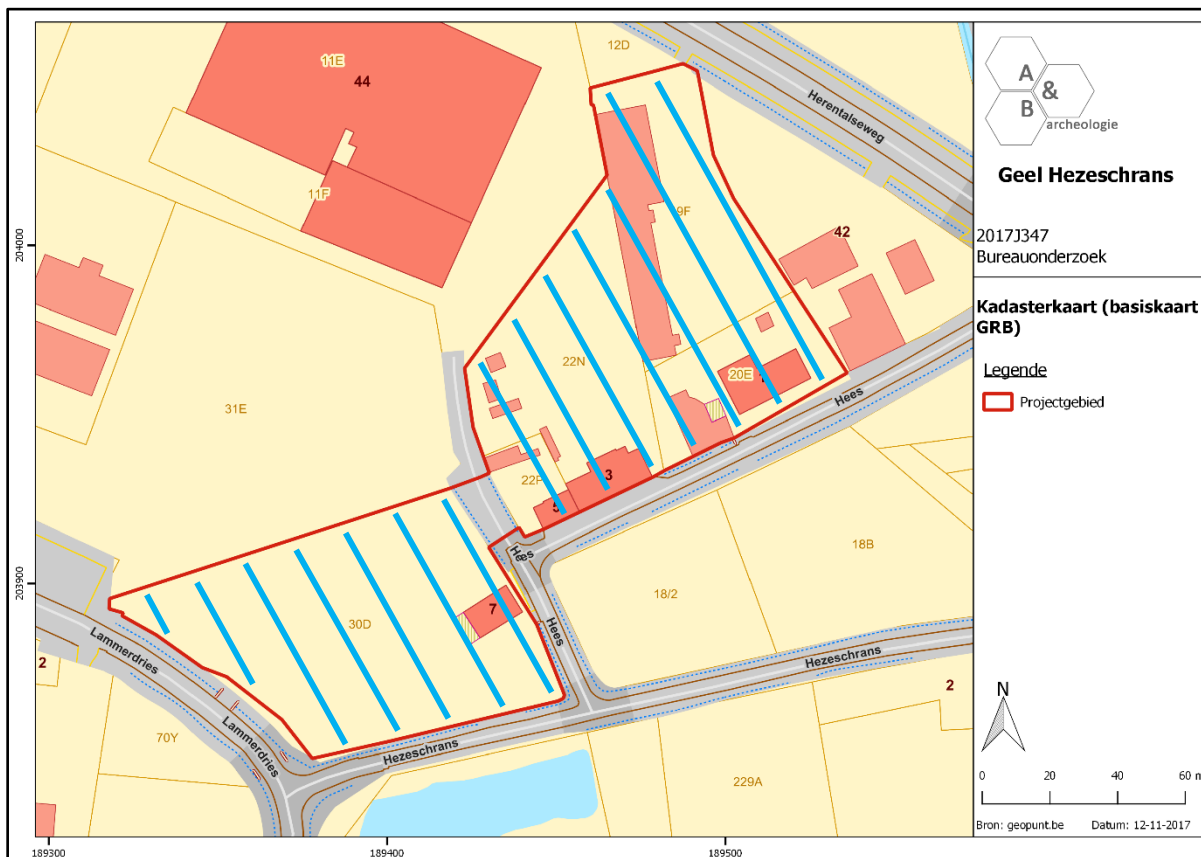
Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle proefsleuven. De sleuven zijn noordwest-zuidoost georiënteerd, haaks op de lichte helling. Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. Daarnaast worden extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. De sleuven worden door de verharding aangelegd.

Er wordt 10%, oftewel ca. 1470m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 367,5m², door middel van volg-, dwarsleuven of kijkvensters. De ligging van deze bijkomende 2,5% is vrij te bepalen door de erkende archeoloog die het proefsleuvenonderzoek uitvoert. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost. Er wordt in totaal 1837,5m² oftewel 12,5% van het plangebied onderzocht.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Op de figuur hieronder wordt een voorstel voor sleuvenplan afgebeeld. Dit voorstel is niet bindend. Omdat het in kader van de sloopwerken nog niet duidelijk is welke bomen zullen verwijderd worden, kan het zijn dat sommige sleuven dienen onderbroken te worden/op te schuiven bij uitvoering indien er nog bomen aanwezig zijn op die locatie. De uiteindelijke ligging van de sleuven wordt gemotiveerd in de nota van het proefsleuvenonderzoek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan in het blauw, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

5. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 200 werkdagen ervaring met onderzoek op zandgronden.
- Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek.
- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met ervaring met onderzoek van meerperiodesites.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Voor de uitvoering en rapportage van het proefsleuvenonderzoek zijn er geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.